

PUBLICITEIT EN ETALAGE

TWEEDE GRAAD BSO

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

VVKSO – BRUSSEL D/2015/7841/001

Vervangt leerplan D/2000/0279/014 vanaf 1 september 2015

Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs
Guimardstraat 1, 1040 Brussel

Inhoud

1	Inleiding en situering van het leerplan	3
1.1	Aanleiding tot de vernieuwing	3
1.2	Visie op de studierichting	3
2	Beginsituatie en instroom	4
3	Logisch studietraject	5
3.1	Doorstroming naar de 3de graad	5
3.2	Tewerkstelling	5
3.3	Verder studeren in een specialisatiejaar bso	6
4	Christelijk mensbeeld	7
5	Opbouw en samenhang	8
6	Doelstellingen	9
6.1	Algemene doelstellingen	9
6.2	Attitudes	9
6.3	Leerplandoelstellingen, leerinhouden en pedagogisch-didactische wenken	10
7	Minimale materiële vereisten	19
7.1	Algemeen	19
7.2	Infrastructuur	19
8	Pedagogisch-didactische wenken	21
8.1	Geïntegreerde aanpak	21
8.2	De leerlingenwerkmap	21
	Bijlagen	23

1 Inleiding en situering van het leerplan

1.1 Aanleiding tot de vernieuwing

In 2011 werd het leerplan van het specialisatiejaar bso Publiciteit en illustratie grondig vernieuwd. Dit leerplanwerk betekende de start van een beweging (weliswaar in omgekeerde richting) om de leerplannen van het studiegebied Decoratieve technieken op mekaar te laten aansluiten. Vervolgens werd het leerplan Publiciteitsgrafiek voor de 3de graad bso vernieuwd en ligt hier de vernieuwing voor de 2de graad voor.

1.2 Visie op de studierichting

De 2de graad 'Publiciteit en etalage bso' is een praktijkgerichte opleiding die de voorbereiding vormt voor een verdere vakopleiding in de 3de graad.

De 2de graad moet een zo algemeen en breed mogelijke basis bieden. Het is daarom belangrijk dat de artistieke en esthetische vorming van de leerling altijd centraal staat.

De 2de graad biedt niet alleen een kennismaking, maar vooral ook een stevige onderbouw waarbij de leerlingen voeling krijgen met de inhoud van beide facetten, namelijk 'publiciteit' enerzijds, 'etalage' anderzijds, zonder daarbij te specialistisch te worden, zodat ze op het einde van de 2de graad een bewuste keuze kunnen maken.

2 Beginsituatie en instroom

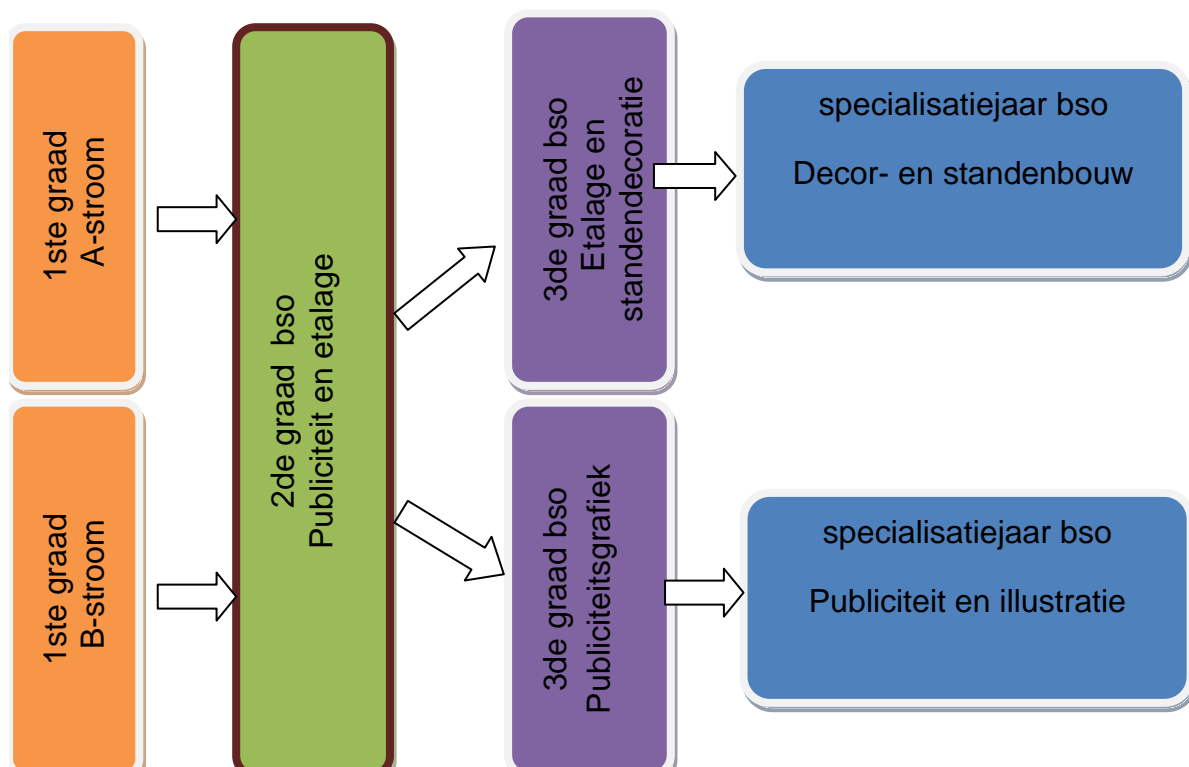
De instapvereisten zijn de algemene toelatingsvoorwaarden voor een 2de graad bso. Belangrijk is dat leerlingen interesse hebben in/open staan voor de creatieve/esthetische en de technisch uitvoerbare aspecten van de studierichting.

Zij-instromers in het 2de leerjaar van de 2de graad bso Publiciteit en etalage zijn bereid zich bij te werken en zich daarin te laten begeleiden.

3 Logisch studietraject

3.1 Doorstroming naar de 3de graad

Vanuit de bredere basisvorming in de 2de graad kunnen de leerlingen een verantwoorde studiekeuze maken in de 3de graad. Dat betekent concreet dat de leerlingen uit de 2de graad Publiciteit en etalage bso moeiteloos kunnen doorstromen zowel naar de 3de graad Etalage en standendecoratie bso als naar 3de graad Publiciteitsgrafiek bso.

3.2 Tewerkstelling

Op het einde van het 2de leerjaar van de 3de graad hebben de leerlingen van **Etalage en standendecoratie bso** de kennis en de vaardigheden verworven om te starten met een beroep in decoratie- en etalageateliers, schildersbedrijven en bij standenbouwers, decorbouwers voor toneel, film en televisie. Afgestudeerden kunnen ook terecht bij typische bedrijven die te maken hebben met schildertechnieken, textielbedrukking, ontwerp en uitvoering van objecten en praalwagens voor stoeten en processies. Daarnaast kan gewerkt worden in bedrijven die te maken hebben met vormgeving in de ruimste zin van het woord.

Op het einde van het 2de leerjaar van de 3de graad hebben de leerlingen van **Publiciteitsgrafiek bso** de kennis en de vaardigheden verworven om te starten met een beroep in de grafische sector. Tewerkstelling is mogelijk in reclame-, ontwerp-, illustratiebureaus, beletteringsbedrijven, verpakkingsnijverheid, (zeef)drukkerijen ...

3.3 Verder studeren in een specialisatiejaar bso

Heel wat leerlingen zullen na het 2de leerjaar van de 3de graad **Etalage en standendecoratie bso** doorstromen naar het specialisatiejaar:

- Decor- en standenbouw bso

Heel wat leerlingen zullen na het 2de leerjaar van de 3de graad **Publiciteitsgrafiek bso** doorstromen naar het specialisatiejaar:

- Publiciteit en illustratie bso

4 Christelijk mensbeeld

Ons onderwijs streeft de vorming van de totale persoon na waarbij het christelijke mensbeeld centraal staat. Onderstaande waarden zijn dan ook altijd na te streven tijdens alle handelingen:

- respect voor de medemens;
- solidariteit;
- zorg voor milieu en leven;
- respectvol omgaan met eigen geloof, anders gelovigen en niet-gelovigen;
- vanuit eigen spiritualiteit omgaan met ethische problemen.

5 Opbouw en samenhang

In dit leerplan gaat de aandacht naar de samenhang tussen de verschillende delen die zijn opgenomen in de mindmap. Zowel in publiciteit als in etalage vinden we gemeenschappelijke aspecten. In beide componenten vertrekken doelen vanuit **waarnemen** en gebruiken de leerlingen een gemeenschappelijke **beeldtaal** om uiteindelijk een opdracht **vorm te geven** en te **presenteren**.

Die drie elementen vormen dan ook de **rode draad** doorheen dit leerplan en kan als basis dienen voor de verschillende aspecten: beeldcreatie, publicitair design, print & sign, etaleren en productpresentatie, en kunstinitiatie.

De leerplancommissie is bij het opmaken van dit leerplan bewust afgestapt van de vroegere vakindeling om de al aangegeven gemeenschappelijkheid te benadrukken. Dat heeft als gevolg dat vakgroepen duidelijke **horizontale en verticale leerlijnen** zullen opstellen om alle doelstellingen in de 2de graad Publiciteit en etalage aan bod te laten komen. Dat een vak als waarnemingstekenen hier niet expliciet vermeld staat, betekent niet dat dit zijn plaats niet heeft binnen deze studierichting. Waarnemingstekenen blijft de basis voor het verdere vormgeving en etaleren. Alleen kan er nu nog meer geïntegreerd gewerkt worden, door gezamenlijk bepaalde doelstellingen aan te pakken.

6 Doelstellingen

6.1 Algemene doelstellingen

De leerling

- AD 1 verwerft kennis en vaardigheden betreffende visuele waarneming en kan ze in diverse opdrachten toepassen.
- AD 2 hanteert de beeldtaal door elementen uit die beeldtaal (beeldende middelen, materiaal, materieel en technieken) creatief, decoratief, functioneel en illustratief inzichtelijk in te zetten.
- AD 3 verwerft kennis en vaardigheden in functie van zowel manueel, mechanisch als digitaal vormgeven en presenteren en kan ze in diverse opdrachten toepassen.
- AD 4 verwerft technische kennis en vaardigheden betreffende beeldcreatie, publicitair design, print & sign en etaleren & productpresentatie en kan ze in diverse opdrachten toepassen.
- AD 5 begrijpt informatie door middel van contact met diverse (toegepaste) kunst- en decoratievormen.
- AD 6 gebruikt de vakterminologie.

6.2 Attitudes

De leerling

- Att.1 blijft geconcentreerd aan het werk en houdt vol tot het beoogde resultaat bereikt wordt (doorzettingsvermogen).
- Att.2 ontwikkelt een brede belangstelling en neemt een positief kritische houding aan ten opzichte van kunst en media, en staat daarbij onbevooroordeeld open voor nieuwe ideeën en argumenten (leergierig zijn en een open geest houden).
- Att.3 is in staat om in te schatten aan welke vereisten de resultaten moeten voldoen, kan waardeoordelen vormen over eigen en andermans werk en verwoordt die (kwaliteitsbewust zijn).
- Att.4 organiseert en stuurt het eigen leerproces waarbij hij oog heeft voor nauwkeurigheid, orde, netheid en stiptheid (organiseren en planmatig werken).
- Att.5 brengt structuur aan in tijd en ruimte (organiseren en planmatig werken).
- Att.6 legt prioriteiten bij de aanpak en het verloop van de studie (organiseren en planmatig werken).
- Att.7 stelt bewust deze drie vragen: "Is het ecologisch verantwoord?," "Is het sociaal rechtvaardig?" en "Is het economisch haalbaar?" (oog hebben voor duurzame ontwikkeling).

6.3 **Leerplandoelstellingen, leerinhouden en pedagogisch-didactische wenken**

Waar in dit leerplan bij doelstellingen de term 'zoals' voorkomt, moet dit gelezen worden als 'een keuze maken uit'.

(U) = uitbreiding

6.3.1 **Beeldcreatie**

De leerling

2D en 3D

- 1 herkent 2D- en 3D-compositiemogelijkheden en past die toe, zowel voor functionele als voor artistieke doeleinden.
- 2 past 2D-compositiemogelijkheden toe bij het realiseren van reliëfcomposities met verschillende materialen.
- 3 kent 2D- en 3D-basisbegrippen en past die toe.
- 4 stelt een werkmethode op in functie van het te bereiken doel en gaat daarmee aan de slag.
- 5 werkt en presenteert verzorgd en ontwikkelt zin voor afwerking.

Kleur

- 6 verwerft en past basiskennis van kleurstudie correct toe aan de hand van creatief - artistieke realisaties met de hoofdkleuren, secundaire kleuren en tertiaire kleuren.
- 7 gebruikt kleur harmonisch in een opdracht.
- 8 herkent de verschillende kleurcontrasten zoals complementair, warm/koud, licht/donker ... en past die functioneel toe.

Compositie

- 9 herkent verschillende compositiemogelijkheden en kan die toepassen zoals
  - driehoekscompositie;
  - richtingscompositie;
  - verdelingscompositie;
  - symmetrische compositie;
  - ...

Vorm

- 10 herkent vormsoorten zoals

- negatief/positief;
- open/gesloten;
- geometrisch/organisch;
- ...

11 past vormsoorten toe in opdrachten.

Punt-lijn-vlak

12 verwerft inzicht in beeldelementen: het punt – de lijn – het vlak.

13 gebruikt de beeldelementen functioneel.

Onderzoek naar technieken

14 onderzoekt de mogelijkheden en beperkingen van opgegeven technieken zoals schilderen, tekenen, scheuren, knippen, ritsen, snijden, plooiën ...

15 kiest technieken in functie van een opdracht en houdt daarbij rekening met de mogelijkheden en beperkingen.

Onderzoek naar visuele waarneming

16 leert bewust kijken om te zien.

17 tekent wat hij ziet en niet wat hij weet.

18 kan zien, ontleden en correct weergeven van verhoudingen, richtingen en vormen zoals objecten, stilleven, groeperingen ...

19 kan diepte en volume zien, ontleden en correct weergeven op een tweedimensionaal vlak zoals

- schaduw (eigen schaduw, slagschaduw);
- perspectief.

20 geeft een studie naar waarneming op verschillende manieren weer zoals

- schetsmatig;
- constructief;
- fotografisch;
- ...

21 bouwt het waargenomene stapsgewijs op zoals door

- verhoudingen op te nemen met de duim-potloodmethode;
- hulplijnen en restvorm te gebruiken;
- op te bouwen vanuit basisvormen;
- ...

Onderzoek naar materiaal

22 herkent de belangrijkste dragers en (bekledings)materialen zoals

- papier, karton, doek;
- stof, lakfolie, hout, steen;
- ...

en kan die doelgericht inzetten.

23 herkent het verschil tussen structuur en textuur.

24 combineert compositie, vorm, kleur en techniek harmonisch in een opdracht.

6.3.2 Publicitair design

De leerling

Ontwerp

25 kan zowel individueel als in groep brainstormen over een thema en naar een bepaalde doelgroep gericht.

26 zoekt doelgericht documentatie en maakt daarvoor gebruik van verschillende bronnen.

27 maakt een kritische selectie van beeld, typografie en compositie in functie van de opdracht.

28 maakt gericht en stap voor stap een ontwerp in functie van een opdracht zoals via

- ideeschetsen;
- voorontwerpen;
- roughs;
- ...

Lay-out

29 past de basisprincipes van lay-out toe zoals

- tekstschikking;
- compositie (relatie tekst-beeld-blad);
- kleur;
- ...

Illustratie

30 onderscheidt illustratiestijlen zoals sfeerscheppend, illustratief, informatief ... en past die toe.

31 gebruikt verschillende materialen zoals inkt, verf, stift, houtskool ... in grafische en illustratieve opdrachten.

- 32 gebruikt verschillende technieken zoals tekenen, aquarel, drukken ... in grafische en illustratieve opdrachten.

Foto

- 33 kan op **verkennd** niveau een eenvoudige digitale beeldopname realiseren en houdt daarbij rekening met fotografische aspecten zoals
- standpuntkeuze;
  - compositie;
  - kadrering en positionering;
  - licht en kleur;
  - cameragebruik;
  - ...

Computergebruik

- 34 verwerft kennis van grafische software zoals

- een opmaakprogramma;
- een vectorieel tekenprogramma;
- een beeldbewerkingsprogramma;

en past die toe in een opdracht.

- 35 werkt een manueel ontwerp verder digitaal uit zoals door

- het inscannen van een tekening en die verder te bewerken;
- het digitaal omzetten van een manuele schets.

- 36 maakt correct gebruik van randapparatuur zoals

- een printer;
- een scanner;
- een plotter;
- een digitaal fotoestel.

- 37 bewaart en exporteert beelden in functie van het uitvoerresultaat.

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- Softwarematig ligt de basis bij een opmaakprogramma en hebben het vectorieel tekenprogramma en het beeldbewerkingsprogramma een ondersteunende functie om de beeldende elementen voor de opmaak te realiseren, te verfijnen of bij te werken. Het verdient dan ook aanbeveling om te starten met het aanleren van het opmaakprogramma eerder dan beide andere.

6.3.3 Print en Sign

De leerling

Typografie

- 38 analyseert de anatomie en opmaak van een letter.
- 39 classificeert en onderscheidt de lettergroepen, -soorten en -families zoals
  - schreefloos, geschreefd;
  - Egyptienne, Bodoni, Gotisch, fantasie, script ...;
  - romein, vet, cursief, light, condensed ...
- 40 past de mogelijkheden en beperkingen van een lettertype in functie van een ontwerp toe.

Scannen

- 41 importeert beelden (zowel in kleur als zwart-wit) door middel van de scanner.
- 42 kiest de juiste resolutie in functie van het eindproduct.
- 43 bewaart beelden en kiest het bestandsformaat in functie van het eindproduct.

Printen, snijden en afwerken

- 44 voert bestanden en pdf's uit voor print, herkent de begrippen snijden, rillen en ritsen en past die correct toe in functie van de opdracht.
- 45 werkt opdrachten verzorgd af (snijden, vouwen, kleven) en presenteert die.

Pictogrammen

- 46 onderscheidt pictogrammen van andere illustraties en herkent er de universele beeldtaal in.
- 47 past pictogrammen functioneel toe.

Ontvouwing en verpakking

- 48 ontleedt ruimtelijke figuren (prisma, balk, piramide, kubus ...).
- 49 zet ruimtelijke figuren om van een 2D-model naar een 3D-model.
- 50 geeft een functionele verpakking vorm en realiseert ze.

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- Bij het printen is het noodzakelijk dat de leerling het belang van een kleurprofiel erkent. Voor de 2de graad is het vermoedelijk nog te hoog gegrepen om te eisen dat de leerling al in staat is om een correct kleurprofiel in te stellen. Wat niet betekent dat daaraan zo mag voorbij gegaan worden.
- Bij het uitvoeren van bestanden en pdf's houd je rekening met overloop en drukkerstekens (paskruisen, snij- en vouwlijnen ...).

6.3.4 *Etaleren en productpresentatie*

Productonderzoek en technieken

De leerling

- 51 herkent de verschillende doelgroepen met hun consumptiegedrag.
- 52 herkent de werksituatie en het materieel van de etaleur zoals
  - hamer, soorten etalagedraad, soorten etalagespelden ... ;
  - grootschalige werksituaties (filialen) vs. kleinschalige (zelfstandig handelaars);
  - commercieel vs. niet-commercieel;
  - ...
- 53 heeft inzicht in en houdt rekening met de tijdsduur, kalender en houdbaarheid van een etalage.
- 54 ontwikkelt de juiste presentatietechniek in verschillende ontwerpen en op verschillende producten/artikelen door gebruik te maken van fixeertechnieken zoals
  - speldtechniek;
  - nylondraadtechniek;
  - ...
- 55 past de werkplanning van een opdracht toe:
  - etalagecontrole (in open, halfopen en gesloten ruimte);
  - triëren en selecteren van te etaleren artikelen;
  - groepsindeling;
  - hulpmiddelen en decoratie;
  - etaleren/presenteren;
  - prijzen (indien van toepassing).

Licht en belichting (U)

De leerling

- 56 ontdekt, onder begeleiding, lichtbronnen waar die in aanmerking komen voor een presentatie.
- 57 neemt het verschil waar tussen goed en fout uitlichten in functie van het voorkomen van verblinding.
- 58 onderzoekt het effect van de richtstanden op de producten en de ruimte zoals

- hoofdlicht, invullicht, tegenlicht, voetlicht, priklicht;
- accentlicht zoals kaderlicht, priklicht, smalle tot matige tot brede bundel;
- indirecte verlichting.

59 herkent soorten armaturen zoals

- inbouw;
- opbouw;
- hangarmaturen;
- spanningsrail.

60 Ontdekt, onder begeleiding, besparingstips om kostendrukkend te werken

- tijdschakelklok;
- soorten lampen.

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- Om het consumentengedrag te onderzoeken kan bijvoorbeeld het aankoopgedrag van heren, dames, kinderen ... nagegaan worden en dit bijvoorbeeld in een bepaalde periode zoals kerst of rond Valentijn ...

6.3.5 Kunstinitiatie

De leerling

- 61 ontdekt en analyseert de architecturale, plastische en picturale waarden van een kunstwerk.
- 62 kent de beeldcomponenten met hun inhoud en betekenis, kan die benoemen en toelichten.
- 63 ziet in dat de stijl van een kunstwerk bepaald wordt door diverse componenten, die stuk voor stuk kunnen worden ontleed en besproken.
- 64 verwerft een methode om een kunstwerk zinvol te analyseren en te bespreken.
- 65 toont interesse voor de culturele actualiteit (tentoonstelling, museum- en/of concertbezoek enz.), creatieve uitingen en atelierwerk.
- 66 kan bij schilder- en beeldhouwkunst beeldcomponenten bespreken zoals: de relatie tussen voorstelling (inhoud) en werkelijkheid, volume en ruimte, materiaal en techniek, compositie, vorm en structuur, kleur en licht, lijnvoering, visueel ritme, diepte- en ruimtewerking.

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- Elke methode om kunst te beschouwen kan in vraag gesteld worden en/of weerlegd worden. Bij de initiatie in de wereld van de kunst wordt vertrokken van de leerling als persoon. De leerling voelt zich aangesproken door een beroep te doen op zijn emotioneel vermogen (affectief), op zijn vermogen tot kennen (cognitief) en op zijn gevoeligheid voor zintuiglijke indrukken (sensitief). Via waarneming, reflectie en dialoog worden deze vermogens ontwikkeld. Ook de theorie en de visie van 'cultuur in de spiegel' kan inspireren.

- Vertrekkend van de leerplandoelstellingen reikt de leraar de leerling een referentiekader aan. De leerling leert het eigen werk en de eigen ideeën in zijn omgeving confronteren met en plaatsen in de wereld van kunst en cultuur. Namen, data, algemene historische situering en stellingen zijn relevante hulpmiddelen, maar geen doelen op zich.
- Overleg, thematisch/vakoverschrijdend werk en gezamenlijke initiatieven van de leraren vinden geregeld plaats. Via Kunstinitiatie worden verbanden gelegd tussen de algemene vorming en de kunstvakken, kunnen bruggen geslagen worden tussen “atelier” en “theorie”.
- Het is van belang dat de leerling over een neerslag beschikt van de leerstof.
- Het is noodzakelijk dat leerlingen buiten de school in contact komen met allerhande vormen van kunstbeleving en daarom is het van belang dat de scholen studiereizen, bezoek aan musea, tentoonstellingen, manifestaties, beurzen ... organiseren en zorgen voor het bijwonen van concerten, dans-, en filmvoorstellingen.
- Bij kunstinitiatie kunnen de leerlingen in contact gebracht worden met kunst en cultuur via thema's zoals
  - een bloemstuk;
  - beweging;
  - een portret;
  - een zelfportret;
  - compositieschema's;
  - materiaal en techniek in de schilderkunst en/of beeldhouwkunst in relatie tot vorm en inhoud;
  - het klassieke schoonheidsideaal (bouw - beeldhouwkunst - schilderkunst);
  - ruimtewerking (bouw - beeldhouwkunst - schilderkunst);
  - het genretafereel;
  - realisme;
  - toegepaste kunst (in relatie tot 'Publiciteitsgrafiek');
  - van reliëf tot rondsculptuur;
  - een religieus thema;
  - analyse van een gebouw (hedendaagse woning - functie - structuur - decoratie ...);
  - beeldcomponenten als inhoud van een kunstwerk;
  - een stilleven;
  - kleur en licht;
  - mythologie, allegorie en bijbelse taferelen;
  - collage en assemblage;
  - expressiviteit (vorm - compositie - kleur);
  - functionalisme ↔ decoratie;
  - canon, maatverhoudingen;
  - moeder en kind;
  - naakt;
  - landschap;
  - abstractie;
  - ...
- Het accent ligt op het leren omgaan met, praten over, wegnemen van vooroordelen over het zich vormen en formuleren van eigen inzichten over kunst en cultuur. Door middel van multimediale technieken, allerlei beelden, museum- en galeriebezoeken, het doorbladeren van kunsttijdschriften ... krijgen de leerlingen een ruim beeld van wat er zich vandaag in de wereld van de kunst voordoet.

- Kunstinitiatie bestrijkt het brede domein van de beeldcultuur. Leerlingen participeren via internet, tv, games, publiciteit, videoclip actief en passief aan de hedendaagse beeldcultuur. Kunstinitiatie moet oog hebben voor die culturele en maatschappelijke realiteit.
- Kunstinitiatie is ondersteunend voor het atelierwerk.

7 Minimale materiële vereisten

7.1 Algemeen

Om de leerplandoelstellingen bij de leerlingen te realiseren, dient de school minimaal de hierna beschreven infrastructuur, materiële en didactische uitrusting ter beschikking te stellen, die beantwoordt aan de reglementaire eisen op het vlak van veiligheid, gezondheid, hygiëne, ergonomie en milieu.

Daarnaast is dit alles aangepast aan de visie op leren die de school hanteert.

7.2 Infrastructuur

- Een ruim lokaal met de nodige nutsvoorzieningen dat dienst doet als praktijkruimte.
- Een bergruimte met de nodige nutsvoorzieningen om materiaal/grondstof te stapelen, leermiddelen, materiaal, gevaarlijke producten, didactisch materiaal en onderhoudsmateriaal op te bergen ...
- In functie van het realiseren van de doelen is het van belang dat onderstaand materieel beschikbaar is in het lokaal dat dienst doet als praktijkruimte:
  - lichttafel;
  - snijplank, metalen snijlat en -mes;
  - 1 computer per leerling;
  - internetaansluiting(browser);
  - projectiemateriaal;
  - software:
    - paginaopmaakprogramma,
    - beeldbewerkingsprogramma,
    - vectorieel tekenprogramma;
  - pantone kleurenwaaier;
  - etalagebakken;
  - tekentafels;
  - tafels en stoelen;
  - kast met schuifladen of hangmappen (voor minimum A2-formaat);
  - vuilnisbak (papier/restafval);
  - gereedschappen voor het etaleren;
  - opbouwmateriaal voor het etaleren;
  - materiaal voor het verwerken van folies;
  - snijmatten (functioneel formaat), snijlatten (functioneel formaat);
  - naslagwerken.

- Toegang hebben tot (op school aanwezig):
  - extra audiovisuele middelen: projectietoestel ...;
  - computeruitrusting en randapparatuur;
  - kopieerapparaat/kleurenprinter A3 (laser of inkjet);
  - snijplotter;
  - digitale (reflex)camera.

Er is voldoende didactisch materiaal beschikbaar voor het bereiken van de doelstellingen. Omwille van de noodzaak van het werken met professionele en recente materialen en benodigdheden, pleiten we voor de beschikbaarheid van materialen en benodigdheden op de school – eventueel tijdelijk door middel van huren of lenen, externe opleidingscentra ...

8 Pedagogisch-didactische wenken

8.1 Geïntegreerde aanpak

Lerarenteams van de verschillende deelprocessen werken nauw met elkaar samen om opdrachten te laten doorstromen tot een afgewerkt product.

Het is vanuit pedagogisch-didactisch standpunt noodzakelijk om samenhang te brengen tussen theoretische benaderingen en de praktische toepassingen en hun relatie met de realiteit.

Een eerste stap om op dat vlak goede resultaten te bereiken, is door te vertrekken vanuit een geïntegreerd leerplan. Een geïntegreerd leerplan houdt in dat de leerplandoelstellingen en leerinhouden van de verschillende toepassingsgebieden zodanig aangeboden worden dat ze als een geheel worden ervaren.

Het is dan ook interessanter om pakketten als geheel aan te bieden en geen versnippering te hebben in veel vakken. Door versnippering gaat immers de samenhang verloren en ontstaan er tal van overlappingsen. Door de leerplandoelstellingen en leerinhouden te groeperen ontstaat een duidelijker referentiekader om doelgericht opdrachten uit te voeren of projectmatig te werken.

8.2 De leerlingenwerkmap

Beeldend bezig zijn, vertrekkend vanuit de vakvisie, betekent voor de leerling meer dan het nastreven van een mooi ogend resultaat.

Een handig instrument daarbij is de procesmap. De procesmap of het werkschrift brengt het proces van de leerlingen in kaart en biedt hen de mogelijkheid om over dat proces te reflecteren.

Een goede procesmap bevat een neerslag van de activiteiten. Die neerslag kan zich uiten in:

- een korte omschrijving van de opdracht;
- de aangereikte beeldaspecten;
- de kunstbeschouwing;
- documentatie en illustraties door de leerling verzameld (met bronvermelding);
- voorontwerpen, schetsen;
- kleur- en vormstudies;
- studies in de zoektocht naar materiaalbeheersing;
- een begrippenlijst van gebruikte vaktaal, die per opdracht opgenomen of aangekruist wordt;
- verantwoording voor de keuze van materiaal, werkwijze ...;
- aspecten waarbij ze problemen ondervinden, de aanpak van het probleem en de oplossingen die eruit voortvloeid zijn;
- ideeën, mogelijkheden die bij deze opdracht niet gebruikt worden, maar bij latere opdrachten nog nuttig kunnen zijn;

- notities van algemene tips of richtlijnen;
- persoonlijke richtlijnen i.v.m. houding, zelfredzaamheid ...;
- aandachtspunten voor de specifieke opdracht en/of evaluatiecriteria;
- zelfevaluatie en evaluatie door de leraar;
- leefwereld van de leerling als kennismaking met jongerencultuur.

Deze leerlingenwerkmap kan in diverse vormen (schetsboek, werkschrift, ringmap, map met losse documenten...) gegoten zijn. Iedere vorm heeft praktische voordelen en beperkingen. Afspraken daarover binnen de vakgroep zorgen voor duidelijkheid en continuïteit.

De procesmap kan de leerling bijhouden over de jaren heen, zodat ze een mogelijk instrument vormt om verticale leerlijnen te kunnen volgen of uitzetten, zelfs wanneer de leerling overstapt naar een andere studierichting of school.

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kunt u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen.vvksso@vsko.be)

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, nummer. Langs dezelfde weg kunt u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie.

In beide gevallen zal de Dienst Leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

Bijlagen

Begrippenlijst

Deze lijst is een beknopte lijst van woorden en begrippen die binnen Publiciteit en Etalage aan bod kunnen komen. Een aantal woorden is alleen maar gangbaar binnen de wereld van de beeldende kunsten. Een aantal woorden is algemener, maar heeft binnen Publiciteit en Etalage een specifieke betekenis. Wij halen dan ook alleen betekenissen in deze context aan.

Veel begrippen zijn nauw met elkaar verbonden en kunnen naar ieders visie en in functie van de doelgroep geordend worden volgens thema, beeldaspect of materiaal. Hier werd de keuze gemaakt voor een alfabetische schikking omdat op die manier ieder begrip, zonder enige voorkennis opgezocht kan worden.

→ '°...' Het woord dat hierop (*cursief*) volgt, wordt elders in de lijst verduidelijkt.

Aanzicht (het)	Het aanzicht is de kant van het object waar je tegen aan kijkt bv. het vooraanzicht, het zijaanzicht ...
Aardkleur (de)	Aardkleuren zijn bruine en groenachtige tinten, die doen denken aan de kleuren van de aarde (grond). De kleurstof is meestal afkomstig van klei aarde uit verschillende streken Men bekomt ze door menging van ° <i>secundaire kleuren</i>
Abstract	Zonder herkenbare voorstelling Zie ° <i>non-figuratief</i>
Abstraheren	Door de voorstelling los te laten en kleur, licht en vorm op een ongebruikelijke manier te gebruiken, verdwijnt de herkenbare werkelijkheid
Achtergrond (de)	Dat gedeelte van een ruimte waartegen figuren of voorwerpen geplaatst worden
Acrylverf (de)	(Synthetische) verf op basis van acryl Het verdunningsmiddel voor acrylverf is water (of een aangepast bindmiddel). Eenmaal gedroogd is acrylverf haast niet meer oplosbaar
Additieve (kleurvorming)	Menging van kleuren door licht, het optellen van verschillende gekleurde lichten (bv. de kleurstipjes bij kleurentelevisie)

Afdruk (de)	In de <i>°grafiek</i> : het meest gebruikte woord voor het <i>°beeld</i> dat met behulp van een drukvorm met inkt op papier (of ander materiaal) is overgebracht. 3/20 betekent de 3de afdruk van een oplage van 20
Afsnijding (de)	Afsnijding treedt op wanneer een deel van de voorstelling buiten de kaders van het werk valt
Afwerking (de)	Geheel van <i>°details</i> van een werk dat ervoor zorgt dat het werk af is en gaaf
Aquarelverf (de)	Aquarelverf is oplosbaar in water en erg <i>°transparant</i> . Verf op basis van fijncorrelige <i>°pigmenten</i> vermengd met Arabische gom e.a.
Arcering (de)	Techniek in de tekenkunst waarbij, met behulp van evenwijdig getrokken dunne lijnen, (licht-)schakeringen en <i>°schaduwen</i> worden weergegeven Een arcering kan kruislings gebeuren en/of meebuigend met de vorm van het voorwerp waarop de schaduw aangebracht wordt
Assemblage	Een ruimtelijke collage, waarbij allerlei losse voorwerpen tot één geheel worden gecombineerd Samen vormen ze een nieuw beeld met een nieuwe betekenis
Atelier (het)	De werkplaats van een (beeldend) kunstenaar
Autodidact (de)	persoon die zelfstandig studeert d.w.z. los van iedere begeleiding door een educatieve organisatie of persoon (leraar)
Authentiek	Oorspronkelijk, oprecht, niet vervalst of nageemaakt
Bas-reliëf (het)	Dit is een beeldhouwmethode waarbij de weergegeven voorstelling vrij ondiep uitgewerkt is. Het reliëf heeft weinig hoogteverschil, zoals de afbeelding op een munt.
Beeld (het)	- Weergave, voorstelling van de <i>°waargenomen</i> werkelijkheid (= van de werkelijkheid zoals je die ziet). - Het <i>°driedimensionale</i> werk van een beeldhouwer - Een beeld dat alleen in de fantasie bestaat
Beeldaspect (het)	Zie° <i>beeldelement</i>

Beelddrager (de)	De ondergrond waarop een ° <i>tweedimensionaal</i> ° <i>beeld</i> is aangebracht, zoals papier, doek....
Beeldelementen (de)	De elementen waaruit een beeld is opgebouwd: Lijn, vorm, compositie, kleur, licht en ruimte zijn de voornaamste beeldelementen
Beeldende kunstenaar (de)	Kunstenaar die zich toelegt op het maken van ° <i>authentieke</i> werken van ° <i>beeldende kunst</i> , bv. een schilder, een beeldhouwer....
Beeldende kunst (de)	Verzamelnaam voor kunstvormen die een zichtbaar kunstwerk doen ontstaan
Beeldende middelen (de)	Alle middelen die gebruikt worden om een ° <i>twee- of driedimensionaal</i> beeld te maken Er zijn twee hoofdgroepen: de ° <i>beeldelementen</i> en het materiaal met de hanteringwijze (= wat je doet met het materiaal, hoe je dat materiaal hanteert)
Beeldmerk (het)	Kenteken, vaak gebruikt door bedrijven en verenigingen, dat alleen uit een beeld bestaat
Bister (het)	Inkt gemaakt van gebrande notenbolster (de bolster = de buitenste laag, de dikke schil) die verdund wordt met water (meestal in bruine tinten)
Blinddruk (de)	Reliëfdruk waarbij het beeld alleen zichtbaar is doordat het omlaag of omhoog gedrukt is in het papier of karton, hierbij wordt geen gebruik gemaakt van inkt, vernis of folie.
Blikvanger (de)	Onze blik wordt gericht naar een bepaald punt in het beeld. Een kunstwerk kan bewust zo opgebouwd zijn dat alle aandacht naar één punt gericht is
Boetseren	Vormen kneden uit klei of ander kneedbaar materiaal
Canvas (het)	Zie ° <i>doek</i>
Collage (de)	Techniek waarbij tekst en beelden uit de context gehaald worden en samengevoegd worden tot een nieuw geheel
Collectie (de)	Verzameling van (kunst)voorwerpen die al dan niet samen horen

Complementair contrast (het)	Wordt gevormd door twee kleuren, die tegenover elkaar in de kleurencirkel liggen
Compositie (de)	De ordening van een kunstwerk De delen worden tot één geheel samengebracht volgens een bepaalde orde
Contour (de)	De omtrek, omtreklijn rond een vorm
Contrast (het)	Een tegenstelling of groot verschil tussen twee elementen Dat kan een tegenstelling in onderwerp, in maat, in kleur, in vorm, in materiaal... zijn
Creatief	Vindingrijk, oorspronkelijk, fantasievol Een kunstenaar is creatief: hij vindt in de kunst altijd een nieuwe manier om zich uit te drukken; hij ziet de dingen ook op zijn eigen manier.
Cultuur (de)	De beschaving, de verfijning van een bepaald volk of tijd op geestelijk en zedelijk vlak
Decoratief	Versierend
Dégradé (de)	De overgang van licht naar donker, kleurovergang Die wordt verkregen door arcering bij het tekenen of door transparante lagen bij het schilderen
Detail (het)	Klein onderdeel, fijne bijzonderheid van een geheel
Direct licht (het)	Zie ° <i>licht</i>
Diffuus (licht)	Bij diffuus licht is er geen duidelijke lichtbron aanwezig. Er zijn geen duidelijke schaduwen
Doek (het)	- Het weefsel waarop een schildering kan worden geschilderd. - Ook schilderslinnen, ° <i>canvas</i>
Doorzichtig	Zie ° <i>transparant</i>
Drager (de)	De ondergrond zelf waarop getekend of geschilderd wordt (papier, hout, enz.)
Driedimensionaal	Ruimtelijk met drie dimensies (afmetingen): hoogte, breedte en diepte

Dynamisch	- Vol energie, beweging, kracht - In tegenstelling tot ° <i>statisch</i>
Eigen schaduw (de)	Zie ° <i>schaduw</i>
Ellips (de)	Ovaal, verkorte cirkel
Esthetisch	Volgens de regels van de esthetiek (= leer van wat mooi is) Het woord wordt meestal gebruikt om aan te geven dat iets getuigt van goede smaak
Evaluatie (de)	Beoordeling van de waarde of de kwaliteit, bijvoorbeeld van een kunstwerk of van een georganiseerde activiteit
Evenwijdig	Met dezelfde richting, overal even ver van elkaar verwijderd
Experimenteren	Uitproberen, beproeven
Expositie (de)	Zie ° <i>tentoonstelling</i>
Expressie (de)	- De zeggingskracht, de uitdrukingskracht van een kunstwerk - Uitdrukking van het gevoel - Een manier (in woord, in dans, enz.) om je uit te drukken
Expressief kleurgebruik (het)	Het uitdrukken van emoties in kleuren
Fantasie (de)	Verbeelding
Figuratief	Term waarmee aangegeven wordt dat een kunstwerk de werkelijkheid herkenbaar voorstelt Dit wil niet zeggen dat figuratieve kunst de werkelijkheid precies afbeeldt
Figuur (de)	Gestalte, vorm
Formaat (het)	Geheel van afmetingen (hoogte, breedte en diepte) die te maken hebben met de vorm van een voorwerp
Functioneel kleurgebruik	De kleurtoepassing heeft een functie, doel, herkenbaarheid vb elektriciteitskabels
Galerie (de)	Plaats voor de ° <i>tentoonstelling</i> en verkoop van beeldende kunst

Gelaagd (schilderen) (het)	Schilderen in verschillende op elkaar liggende lagen, waarbij de onderste lagen minder gedetailleerd en in kleur minder verschillend zijn
Geometrische vormen -volumes	Meetkundige vormen, zoals vierkant, driehoek, cirkel... Meetkundige lichamen, zoals kubus, bol, cilinder...
Glazuur (het)	Glasachtige stof op aardewerk dat zijn uitzicht verkrijgt door het bakken op hoge temperatuur in een pottenbakkersoven
Graffiti (meervoud)	Met spuitbus of viltstift op muren, monumenten e.d. aangebrachte opschriften en tekeningen
Graficus (de)	Iemand die (vanuit zijn beroep) °grafiek vervaardigt
Grafiek (de)	Verzamelnaam voor alle °tweedimensionale beelden die met behulp van druktechnieken bekomen worden
Grondvorm (de)	Wanneer we steeds verder vereenvoudigen, komen we uit bij de grondvorm (ook basisvorm genoemd) Meestal is dit een eenvoudige °geometrische vorm (vierkant, cirkel, driehoek).
Guts (de)	Beitel met een holle bek In kleine uitvoering gebruikt bij het maken van °houtsnede
Harmonie (de)	De evenwichtigheid Een evenwichtige compositie wordt ook wel harmonieus genoemd omdat alle elementen met elkaar in evenwicht zijn en niet botsen
Horizon (de)	Gezichtseinder: de schijnbare lijn in de verte waar de lucht en het aardoppervlak elkaar raken.. De horizon ligt altijd op de °ooghoogte van de kijker
Houtskool (de)	Materiaal om mee te tekenen, gemaakt van totaal verbrande maar niet uiteengevallen takken, meestal van lindehout
Houtsnede (de)	De afdruk van een in hout uitgesneden voorstelling in reliëf

Illustratie (de)	Een illustratie hoort bij een tekst en dient meestal ter verduidelijking of verbeelding daarvan. Illustraties worden ook gebruikt als versiering van een bladzijde.
Illustratief	Wat als illustratie dient.
Imitatie (de)	- Navolging, nabootsing - Onechte nabootsing, vervalsing
Impressionistisch kleurgebruik (het)	Snel en schetsmatige kleuroepassing Maakt een vluchtige niet gedetailleerde indruk
Inch (de)	Engelse duim, lengtemaat van 2,54 cm. Deze maat wordt vaak gebruikt bij het digitaliseren van beelden
Indirect licht (het)	Zie °licht
Inspiratie (de)	De ideeën van een kunstenaar die leiden tot een kunstwerk
Interieur (het)	De inrichting van een huis of kamer
Kalligrafie (de)	De kunst van het mooi schrijven Ontstaan in Japan en China
Kapitaal (de)	Hoofdletter, ook bovenkast in de typografie genoemd
Karikatuur (de)	Afbeelding van een mens met overdrijving van eigenschappen, vormen of details
Keramiek (de)	Uit klei gevormde voorwerpen die eerst gedroogd en dan gebakken worden
Kikvorsperspectief/kikkerperspectief (het)	Vanuit een laag standpunt opkijken naar de dingen
Klei (de)	Sterk samenhangende, kneedbare organische grondsoort, gebruikt als materiaal om mee te boetsen

Kleur (de)	<p>Kleur is een visuele °<i>waarneming</i>, ontstaan door de straling van licht. Wit licht (zonlicht) bevat alle kleuren. Wanneer licht op een voorwerp valt, dan slorpt het oppervlak van dat voorwerp een aantal van de lichtgolven op. Slechts enkele golven worden weerkaatst en die zorgen ervoor dat we de kleur van het voorwerp zien.</p> <p>Iedere kleur heeft drie dimensies of variabelen, (eigenschappen), nl. de kleurtoon, de kleurlichtheid en de kleurverzadiging.</p>
Kleurcontrast (het)	Tegenstelling, verhouding tussen twee (of meerdere) kleuren
Kleurencirkel (de)	<p>Rangschikking van de opeenvolgende kleuren van het spectrum in een cirkel</p> <p>(Het spectrum: het geheel van kleuren verkregen door de breking van het licht vb als licht door een glazen prisma schijnt of bij een regenboog.)</p>
Kleurenpsychologie (de)	Leer van de uitwerking van kleur op de gemoedstoestand
Kleurperspectief (het)	<p>Het gebruik van warme kleuren vooraan en koude kleuren achteraan</p> <p>Warme kleuren vooraan dringen zich aan de kijker op, koude kleuren achteraan lijken terug te wijken.</p>
Kleurlichtheid helderheid	De lichtwaarde die aangeeft of een kleur licht of donker is. De heldere kleuren weerkaatsen het meeste licht. Geel is een helderder kleur dan paars omdat geel meer licht weerkaatst
Kleurtoon (de)	<p>Het chromatische aspect (= het kleuraspect) van een kleur</p> <p>De kleurtoon verwijst naar de eigenlijke naam van een kleur</p>
Kleurstof (de)	Kleurgevende stof welke oplosbaar is in water. De lichtechtheid van kleurstoffen in verf of inkt is slecht tot matig. Wordt vaak gebruikt bij het verven van textiel (batik)
Kleurverzadiging (de)	<p>De kleurzuiverheid van een kleur</p> <p>De mate waarin een kleur vrij is van een achromatische component (wit, grijs, zwart) bepaalt de mate van verzadiging</p>

Koloriet (het)	Kleurgeving, het effect dat alle kleuren van een schilderij samen oproepen
Kwaliteitscontrast (het)	Het contrast tussen heldere, verzadigde kleuren en matte, troebele (troebel = onzuiver, vuil) kleuren Kwaliteitscontrast drukt men uit in de term verzadiging, die bepaald wordt door de hoeveelheid pigment (= poedervormige kleurstof) in de verf. Licht rose, bijvoorbeeld, is minder verzadigd dan primair rood
Kunstbeschouwing (de)	Het aandachtig bekijken van, of nadenken over, de gebruikte beeldende middelen of over de tijd van ontstaan, achtergronden en bedoeling van de maker van een kunstwerk
Landschap (het)	Afbeelding waarop de weergave van een landelijke omgeving het hoofdonderwerp is o.a. zeezicht, stadszicht
Licht (het)	Het natuurverschijnsel dat de voorwerpen zichtbaar maakt, hetzij afkomstig van de zon of een ander hemellichaam, hetzij van een brandend voorwerp ⇔ duisternis Valt het licht rechtstreeks op een vorm, dan spreekt men van ° <i>indirect licht</i> . Bij indirect licht zijn de schaduwen zachter
Licht-donkercontrast (het)	Wanneer licht en donker tegenover mekaar geplaatst worden
Lijn (de)	Eén van de belangrijkste beeldaspecten Meestal is de lijn de aanzet (het begin) voor een tekening of schilderwerk. De manier waarop de lijnen geplaatst zijn, bepaalt de hele tekening De voornaamste eigenschappen die een lijn kan bezitten zijn: lijnsoort (recht, bibberig, vloeiend...), lijnvoering (strak en scherp, zacht en gevoelig, eentonig...), lijndikte, omtreklijn, lijnrichting, arcering ...
Lijnperspectief (het)	Een constructie om lijnen en vlakken weer te geven zoals onze ogen gewend zijn de werkelijkheid te zien
Lijntekening (de)	Tekening die alleen opgebouwd is uit lijnen

Lijnvoering (de)	Manier waarop in een beeld de lijnen zijn getrokken of aangezet (strak en scherp, zacht en gevoelig, eentonig ...)
Lineair	Lijnvormig Bestaande uit lijnen
Linosnede (de)	Hoogdruk In linoleum gesneden voorstelling in reliëf of afdruk daarvan
Logo (het)	Uit letters en/of beelden bestaand ° <i>beeldmerk</i>
Luchtperspectief (het)	Dieptewerking door het nabootsen van het natuurverschijnsel dat de atmosfeer in de verte wazig wordt ° <i>Details</i> en ° <i>contouren</i> vervagen en verdwijnen aan de ° <i>horizon</i> in een lichte, blauwachtige waas
Mal (de)	Gietvorm Een mal kan ° <i>twee- of driedimensionale beelden</i> opleveren en wordt in principe meerdere malen gebruikt en levert dan gelijke (identieke) beelden op
Materiaaluitdrukking (de)	Het nabootsen van hout, stof en glas...
Metafoor (de)	Stijlfiguur (= een bijzondere uitdrukking) waarbij een begrip vervangen wordt door een beeld
Metamorfose (de)	Gedaanteverwisseling, gedaanteverandering
Mobile (de, het)	Voorwerpen die met draad, snoer of dunne staafjes met elkaar verbonden zijn en al hangend in evenwicht blijven. Door aanraking of luchtstroming (wind, bv.) beginnen ze te draaien. Al zwevend geven ze een steeds wisselend beeld van vlakken, kleuren en figuren
Modelleren	Boetseren, in vorm brengen
Monochroom	In één kleur Uitgevoerd in schakeringen (= kleine verschillen) van één kleur
Monotype (het)	Van een nog natte tekening wordt een afdruk gemaakt. De afdruk kan maar eenmaal gemaakt worden.

Motief (het)	Een figuur of vorm die herhaald wordt
Negatief (het) (de negatieve vorm)	De restvorm als men het te tekenen of te schilderen voorwerp wegdenkt
Non-figuratief	Zie ° <i>abstract</i>
Nuance (de)	° <i>Schakering</i> , kleurspeling, tint, klein kleurverschil
Object (het)	Het voorwerp
Oliepastels (meervoud)	Pastels met olie als bindmiddel
Onderkast (de)	Gewone, kleine letter (geen hoofdletter)
Onderschildering (de)	Eerste aanzet (= begin) voor een schilderij, waarbij enkel hoofdvormen en kleurvlakken in een beperkt aantal kleuren worden aangebracht
Ontwerp (het)	De visualisering van een idee
Ooghoogte (de)	Het standpunt van de kunstenaar wordt bepaald door de hoogte waarop zijn ogen zich bevinden op het moment dat hij zijn werk maakt, de ooghoogte
Oogpunt (het)	Denkbeeldig punt dat zich recht voor je op de ° <i>ooghoogte</i> bevindt
Open compositie (de)	Bladschikking die niet in een (geometrische) vorm gevangen zit
Organisch	Organische vormen: vormen zoals we ze uit de natuur kennen
Origineel	- Oorspronkelijk, nieuw wat de inhoud betreft, nog niet door iemand anders bedacht of gemaakt - Het origineel: geen kopie, maar het oorspronkelijke werk
Overlapping (de)	Wanneer mensen, dieren en/of voorwerpen achter elkaar geschoven worden (ze bedekken elkaar dan dus gedeeltelijk).
Palet (het)	- Een (ovale) plank of plaat om verf op te mengen - Het kleurgebruik dat kenmerkend is voor een bepaalde schilder

Partitieve (kleurvorming)	De te mengen kleuren worden in heel kleine kleurvlakjes naast elkaar geplaatst De menging gebeurt dan visueel, in ons oog
Passe-partout (het)	Kader van karton of papier die over een afbeelding wordt gelegd om die passend te maken in de lijst. Geeft het werk wat ademruimte Gebruikt om werken te presenteren
Pastel (het)	- Tekenkrijt gemaakt van °pigmenten, gemalen krijt en een bindmiddel - De tekening die met behulp van dit tekenkrijt is vervaardigd. - Pastelkleur: zachte, matte, gedempte kleur
Patroon (het)	Decoratieve vorm die toelaat een tekening regelmatig te herhalen
Permanente evaluatie (de)	een beoordeling doorheen het hele schooljaar, ook tijdens de les
Perspectief (het)	Dieptewerking of het suggereren van een vergezicht De kunst om voorwerpen op een plat vlak af te beelden
Picturaal	Schilderachtig
Pigment (het)	Kleurstof die opgelost wordt in vloeistof en verf of inkt oplevert
Pixel (de)	Beeldpunt Ieder beeld (foto, tekening, TV beeld) is opgebouwd uit beeldpunten
Plakkaatverf (de)	Zeer dikke dekkende waterverf = gouache
Plasticiteit (de)	Ruimtelijkheid, de diepteverwerking en de °suggestie van massa in een tweedimensionaal beeld. - het plastisch zijn-kneedbaarheid - de beeldende kracht
Plattegrond (de)	Afbeelding op schaal van het grondvlak van een ruimte (een plaats, een gebouw, enz.) of een deel daarvan
Polychroom	Veelkleurig, uitgevoerd in verschillende kleuren

Portret (het)	°Twee- of driedimensionale afbeelding van het gezicht van een (werkelijk) persoon
Potlood (het)	Er zijn heel wat verschillende potloden. Het voornaamste verschil zit echter in de hardheid van de stift De stift is hoofdzakelijk samengesteld uit grafiet en klei. H= hard, B=zacht. Een potlood van gemiddelde hardheid (HB) wordt het meest gebruikt. Met een hard potlood trekt men heel dunne lijnen; zachte potloden worden vooral gebruikt om donkere vlakken te vullen, om te schaduwen en om indien nodig zware °contourlijnen te zetten
Primaire kleuren	Kleuren waarvan men uitgaat voor het mengen, ofwel additief (de lichtkleuren), ofwel subtractief (de mengkleuren) Bij additieve kleurmenging zijn dit rood, groen en blauw (TV, PC, belichting...). Bij subtractieve menging zijn dit cyaan, magenta en geel (schilderen, drukken ...).
Profiel (het)	Zijaanzicht van een portret
Proportie (de)	Verhouding Afmeting
Realistisch	Naar de werkelijkheid
Reflectie (de)	Weerkaatsing, bijvoorbeeld van licht op een oppervlak
Reliëf (het)	- Uitspringend beeldwerk - De natuurlijke oneffenheid van een oppervlak (bv. in aardrijkskunde: de oneffenheid van het aardoppervlak)
Resolutie (de)	Eenheid van de scherpte van een beeld, uitgedrukt in aantal lijnen of beeldpunten (pixels per inch of centimeter)
Restvorm (de)	De °negatieve vorm die de eigenlijke vorm omsluit
Ritme (het)	Wanneer de vormen steeds wisselend worden gebruikt. Wanneer vormen op een regelmatige manier terugkomen, is er sprake van herhaling, zowel bij 2- als 3-dimensionele vormgeving.

Ritmisch en monotoon	Eigenlijk hebben we hier te maken met het beeldaspect herhaling. Afhankelijk van de manier waarop vormen, kleuren en dergelijke herhaald worden, noemen we dit ritmisch of monotoon. (monotoon = altijd hetzelfde zodat het saai wordt)
Ruimtelijk	Een werkelijk of een denkbeeldig gevoel van ruimte In een tweedimensionaal beeld is ieder ruimtelijk effect denkbeeldig (° <i>suggestie</i>)
Scannen	Een beeld, tekst (of streepjescode) optisch lezen
Scanner (de)	Elektronisch apparaat waarmee op papier gedrukte tekst of afbeeldingen worden omgezet in digitale informatie die kan worden opgeslagen en bewerkt in de computer
Schaduw (de)	Schaduw ontstaat door belichting en geeft volume aan het voorwerp - Eigen schaduw : het donkere gedeelte van een lichaam of vlak dat slechts zwak of helemaal niet verlicht wordt - Slagschaduw : de schaduw die op de ondergrond of achtergrond geworpen wordt van een voorwerp dat door licht beschenen wordt
Schakering (de)	Verscheidenheid van een bepaalde kleur
Schets (de)	Eerste, voorlopige en nog niet uitgewerkte versie van een werk
Schetsen	Tekenen met een vlotte lijn
Secundaire kleuren	Kleuren die ontstaan zijn door menging van twee en slechts twee primaire kleuren
Sfeerlicht (het)	Licht geeft altijd een bepaald effect, roept een bepaalde sfeer op Het licht en de schaduwen kunnen hard en direct zijn of zacht Er kunnen zware, brede schaduwen zijn...
Silhouet (het)	Wanneer de werkelijke vorm afgebeeld wordt als één donker vlak (zoals de schaduwvorm van het voorwerp)
Schilderij (het)	Geschilderde voorstelling

Sjabloon (het)	Uitgesneden vorm die ons toelaat een motief veelvuldig te herhalen
Skelet (het)	Constructie (meestal in hout) waarrond een beeldhouwwerk opgebouwd wordt
Spatel (de)	Strijkmes Lepel e.d. met plat, bot uiteinde om mee te smeren, schrapen
Spiegeling (de)	Spiegelbeeld of teruggekaatst beeld. Weerkaatsing van een lichtbron op een oppervlak, bv. de zon op het wateroppervlak
Standpunt (het)	- De visie die de kunstenaar op het onderwerp van zijn voorstelling had - De werkelijke plaats van waaruit de kunstenaar naar zijn onderwerp heeft gekeken Het standpunt van de maker van een tekening, schilderij of ander werk bepaalt wat de kijker zal zien
Stapelning (de)	Wanneer mensen, dieren en voorwerpen in de ruimte boven elkaar afgebeeld worden
Statisch	- Zonder beweging, rustig, in evenwicht - In tegenstelling tot ° <i>dynamisch</i>
Stereotiep	Zonder veel fantasie of originaliteit
Stileren	Vereenvoudigen, vervormen (uitbeelden in vereenvoudigde of zuivere vorm)
Stilering	Door vereenvoudiging en door weglating van details komen tot de belangrijkste kenmerken van de vorm
Stilleven (het)	- Een opstelling van (levenloze) dingen - Een tekening of schilderij van een dergelijke opstelling
Strijklicht (het)	Vorm van belichting waarbij de lichtbaan onder een zeer schuine hoek op een oppervlak valt

Structuur (de)	De opbouw van iets. De opbouw van een schilderij kan je zien maar de opbouw of structuur van een gebouw niet altijd. De structuur van iets zit vaak aan de binnenkant en is dus verstopt voor het oog Verwar niet met ° <i>textuur!</i>
Subtractieve (kleurvorming) (de)	Delen van het licht worden geabsorbeerd door de materie waaruit het oppervlak bestaat. Het onttrekken, aftrekken van kleuren door ze voor of over elkaar te plaatsen Bij het schilderen hebben we altijd te maken met subtractieve kleurmenging doordat we kleur onttrekken aan het oppervlak als we er een kleur op aanbrengen
Suggestie (de)	Techniek om bij de kijker de schijn van werkelijkheid op te roepen. Wat afgebeeld is, lijkt dus echt Door naar de afbeelding te kijken denk je aan iets. (kan ook iets anders zijn dan de werkelijkheid)
Suggestief	Suggestie inhoudend, een bepaalde soort van beelden oproepend
Symbolisch kleurgebruik (het)	Een kleur die symbool staat voor een bepaald begrip De kleuren krijgen een diepere betekenis
Symmetrie (de)	- Evenwichtige en harmonische verhouding - Een zodanige opstelling dat die door een denkbeeldige lijn in twee helften verdeeld kan worden die elkaars spiegelbeeld zijn - Tegenovergestelde van asymmetrie
Tekening (de)	Door tekenen ontstane voorstelling
Tentoonstelling (de)	(Ook expositie): opstelling van (kunst)voorwerpen , toegankelijk voor publiek
Tertiaire kleuren	Kleuren die samengesteld zijn uit drie primaire kleuren, twee secundaire kleuren of één secundaire kleur met de daarin niet voorkomende primaire kleur

Textuur (de)	Het uitzicht van voorwerpen en van beelden Een beeld kan ruw of glad gepolijst zijn, het kan grof en bobbelig of geboetseerd zijn De textuur van een beeld geeft het beeld zeggingskracht mee, ze roept een bepaalde sfeer op
Thema (het)	- Onderwerp of idee waaraan in een werk vorm wordt gegeven. - Zie ° <i>motief</i>
Tint (de)	Klein kleurverschil, nuance Kleurtinten hebben alles te maken met een kleurschakering, vb. een geelachtig groen
Toon (de)	De eigenlijke naam van de kleur bv. blauw, groen, cyaan magenta ..
Transparant	Doorschijnend, zodat men een daarachter geplaatst voorwerp of aangebrachte kleur kan zien
Tweedimensionaal	- Met twee dimensies, hoogte en breedte - Vlak, plat
Typografie (de)	Vormgeving van gedrukte of nog te drukken teksten
Vervreemdend kleurgebruik (het)	Kleurgebruik dat onlogisch of niet voor de hand liggend is
Vlakverdeling (de)	Techniek van het plaatsen van vormen in een gegeven vlak
Vluchlijn (de)	Lijn die naar het vluchtpunt loopt. (richting)
Vluchtpunt (het)	Punt waar de dieptelijnen (vluchtlijnen) bij een tekening in perspectief naartoe lopen. (is er maar één vluchtpunt, dan is het dat punt waar de kunstenaar naar kijkt op de ooglijn)
Vogelperspectief (het)	Vanuit de hoogte neerkijkend naar de dingen
Voorgrond (de)	Gedeelte van een ruimte dat perspectivisch het dichtst bij de kijker ligt In tweedimensionale beelden (tekeningen, schilderijen) is de voorgrond een ruimtelijke suggestie en maakt hij deel uit van het platte vlak

Vorm (de)	<ul style="list-style-type: none"> - De uiterlijke eigenschappen van een beeld (tegenover de inhoud) - De wijze waarop de inhoud getoond wordt - Een figuur als onderdeel van een werk, bv. een tekening opgebouwd uit geometrische vormen
Vormcontrasten (meervoud)	Tegenstellingen van vormen (Regelmatig en onregelmatig, ° <i>organisch en geometrisch</i> , hoekig en rond, ° <i>symmetrisch en asymmetrisch</i> zijn voorbeelden van vormcontrasten)
Waarnemen	Zien, kijken, opmerken; het onderwerp zéér goed en in detail opnemen door er aandachtig naar te kijken
Waarneming (de)	Wat men bij het waarnemen van een onderwerp ziet
Warm-koudcontrast (het)	Tegenstelling die gevormd wordt door een warme kleur tegenover een koude kleur te plaatsen
Waskrijt (het)	Krijt waarvan de kleurende bestanddelen door was zijn samengebonden.
Wassen (het)	Techniek waarbij men een aangebrachte kleur met water in een lichtere tint doet overgaan
Waterverf (de)	In water oplosbare verf bestaande uit pigment en een eenvoudig bindmiddel Meestal bedoeld men de transparante aquarelverf
Zelfportret (het)	Een tekening die of een schilderij dat een kunstenaar van zichzelf maakt
Zintuig(en) (het)	Er zijn 5 zintuigen: het gezicht, het gehoor, het gevoel, de smaak en de reuk
Zoekertje (het)	Een uitgespaard kader in een stuk stevig wit papier om een boeiend gedeelte van bv. een foto, de werkelijkheid te tekenen